

GEMEENTEN KUNNEN WAT DOEN AAN UITSPOELING CHEMISCHE BESTRIJDINGSMIDDELEN NAAR OPPERVLAKTEWATER

‘Onkruid vergaat wél!’

Herbiciden (chemische bestrijdingsmiddelen tegen onkruid) hebben een schadelijke werking op het milieu. Het is in de praktijk niet mogelijk deze stoffen zo gericht in te zetten dat geen emissie naar onder meer het oppervlaktewater plaatsvindt. Ook bestaan er geen bestrijdingsmiddelen die onmiddellijk na toepassing uiteenvallen in onschadelijke componenten. Uit een recente studie van het IVAM, in opdracht van het RIZA (zie H₂O nr. 14/15 van 12 juli jl.), blijkt dat chemische onkruidbestrijding vanuit milieuoverwegingen verreweg de slechtste keuze is. De toepassing van alternatieve methoden blijkt niet te leiden tot onevenredige afwenteling van milieueffecten. Chemische bestrijding blijft echter wel het goedkoopst.

In mei van dit jaar verscheen het handboek ‘Onkruid in gemeenten’. Tijdens het gelijknamige symposium op 31 mei in het provinciehuis van Overijssel werd het handboek gepresenteerd aan de gemeenten in Gelderland, Overijssel en Utrecht. Het biedt een stappenplan voor gemeenten en andere beheerders van de openbare ruimte, die afwillen van het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen bij het beheer van die openbare ruimte.

Te hoge concentraties

Uit diverse onderzoeken blijkt dat de emissie van bestrijdingsmiddelen naar het oppervlaktewater een reëel probleem vormt. In de praktijk worden deze stoffen en hun afbraakproducten gevonden in concentraties boven de normen voor de waterkwaliteit en de drinkwaternorm (zie tabel 1 op pagina 17).

Bijvoorbeeld in het beheergebied van het waterschap Regge en Dinkel zijn diverse watergangen aanwezig die belast worden door lozingen vanuit het stedelijk gebied. Via regenwateruitlaten, overstorten, directe afspoeling en het effluent van de rioolwaterzuiveringsinstallatie, komen verontreinigingen uit de stedelijke gebieden in het oppervlaktewater. Gedurende het voorjaar en de zomer van 2000 en 2001 is in deze stedelijk belaste watergangen waterkwaliteitsonderzoek verricht. Watermonsters zijn geanalyseerd op de aanwezigheid van enkele herbiciden die toegepast worden in het groenbeheer. De resultaten van het uitgevoerde onderzoek zijn in tabel 1 weergegeven.

In beide onderzoeksjaren zijn in het oppervlaktewater herbiciden aangetroffen. De aangetroffen concentraties simazin en

glyfosaat overschrijden veelvuldig de waterkwaliteits- en drinkwaternorm. De overige werkzame stoffen zijn frequent in drinkwaternormoverschrijdende concentraties aanwezig.

In het verleden bereikte resultaten

Sinds de jaren zeventig is bij veel gemeenten het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen op de politieke agenda verschenen. Veel gemeenten hebben in de loop der tijd gekozen voor een verminderd gebruik. In de jaren tachtig en negentig heeft een aantal veel gebruikte bestrijdingsmiddelen zoals bekend hun toelating in Nederland verloren: Simazin, Amitrol en Diuron. Ook hierdoor hebben gemeenten hun beleid aangepast.

Een aantal gemeenten stopte in deze periode van de ene op de andere dag met het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen zonder een uitgewerkt plan voor een alternatieve aanpak. Door het ontbreken van een gedegen aanpak kregen veel van deze gemeenten problemen met draagvlak en ongewenste onkruidgroei. Dit leidde er soms toe dat het eerdere besluit te stoppen weer werd teruggedraaid. Uiteraard heeft dit ‘jojo-beleid’ het imago van niet-chemische onkruidbestrijding geen goed gedaan.

In 1997 heeft de VNG voor de gemeenten in een convenant met het Rijk afgesproken dat de hoeveelheid gebruikte bestrijdingsmiddelen door gemeenten met 45 procent zou worden gereduceerd en de emissie naar het oppervlaktewater met 90 procent (beide

Een brander. Uit het IVAM-onderzoek blijkt dat het verbranden van onkruid de goedkoopste alternatieve methode is.

Borstelen van straten kost beduidend meer geld, onder meer door de hoge indirecte kosten vanwege slijtage van de verharding.

percentages te behalen in 2000 en ten opzichte van de periode 1984-1988). Inmiddels is gebleken dat de doelstelling met betrekking tot het gebruik is gehaald. Dit geldt voor de groep gemeenten als totaal. De situatie in een individuele gemeenten kan hiervan sterk afwijken.

Lokaal bestaan grote verschillen. In totaal gebruiken 154 gemeenten geen bestrijdingsmiddelen meer op verhardingen en in groen. Andere gemeenten hebben hun gebruik niet of veel minder gereduceerd. Deze verschillen betekenen uiteraard ook dat milieu-emissies lokaal uiteen kunnen lopen.

Volgens recent onderzoek zou de emissie van bestrijdingsmiddelen naar het oppervlaktewater door overheden zijn gedaald met 79 procent tussen 1986 en 2001. Door het relatief grote gebruik op verhardingen door gemeenten ligt de bereikte gemeentelijke emissiereductie lager dan 79 procent. De emissiereductiedoelstelling is dus niet gehaald. In het nieuwe gewasbeschermingsbeleid van de nota 'Zicht op gezonde teelt' zijn echter verdergaande eisen opgenomen met betrekking tot de emissiereductie: een reductie van de emissie naar alle milieupartimenten van 75 procent in 2005 en 95 procent in 2010.

De platforms diffuse bronnen

Sinds 1997 richten provinciale platforms diffuse bronnen zich op oplossingen voor diffuse verontreinigingen van oppervlakte- en grondwater. Deze platforms met vertegenwoordigers van provincies, waterschappen, drinkwaterbedrijven, gemeenten en doelgroepen treden in overleg met de veroorzakers van diffuse verontreinigingen om te komen tot (vrijwillige) maatregelen om deze verontreinigingen te verminderen. De platforms zijn bovendien de gemeenten

behelpzaam bij het maken van de overstap naar een beheer met geminimaliseerd gebruik van chemische middelen door middel van de ontwikkeling van een draaiboek.

Projectmatige aanpak

Voor gemeenten is een projectmatige aanpak een goede, zo niet noodzakelijke, hulp. Daartoe startten de platforms van de genoemde provincies een project om zo'n projectmatige aanpak bij de gemeenten te bevorderen. Vorig jaar namen hieraan tien gemeenten uit de provincies Gelderland, Overijssel en Utrecht deel: Buren, Gorssel, Maasdriel, Wageningen en Zaltbommel (Gelderland); Almelo, Kampen en Oldenzaal (Overijssel) en Amersfoort en Rhenen (Utrecht).

Handboek 'Onkruid vergaat wél'

Het handboek bestaat uit drie delen. Het eerste deel gaat over de noodzaak tot terugdringen van chemische onkruidbestrijding. Het tweede deel, het stappenplan, biedt een handvat om een beheer zonder chemische bestrijdingsmiddelen in te voeren. Dit deel gaat in op de procesmatige kant. Het derde deel biedt veel inhoudelijke achtergrondinformatie over het chemievrij beheer van verhardingen, openbaar groen en sportvelden.

Het handboek biedt veel informatie over het niet-chemisch onderhoud van verhardingen, openbaar groen en sportvelden. Bij verhardingen en openbaar groen ligt het accent op ontwerp, aanleg en onderhoud. De meeste 'winst' kan namelijk worden geboekt door een goed ontwerp en een juiste aanleg. Door een goed ontwerp kan worden voorkomen dat ongewenste onkruiden een kans krijgen.

Vervolg

Met het handboek 'Onkruid vergaat wél' beschikken de gemeenten over een instru-

ment om daadwerkelijk en volledig over te schakelen naar niet-chemische bestrijding. De platforms diffuse bronnen in de drie deelnemende provincies zullen monitoren in hoeverre de gemeenten hiermee daadwerkelijk aan de slag gaan en eventueel nog ondersteuning bieden.

Enkele waterbeheerders hebben al aangegeven mogelijkheden te zien om het beperken van chemische onkruidbestrijding eventueel via de lozingsvergunningen van gemeenten onder de aandacht te brengen.

Nu de overheid, provincie, waterschappen en gemeenten zijn gestopt of gaan stoppen met het gebruik van chemische onkruidbestrijding zullen initiatieven worden genomen om het gebruik op bedrijfsterreinen en door particulieren verder terug te dringen. Deze beide groepen zijn nog grootgebruikers.

Joop Spijker (Alterra)
F. van Baardwijk (Waterschap Vallei & Eem)
M. Mobach (Provincie Utrecht)
A. Nass (Provincie Overijssel)
mevr. L. Vogelesang-Stoute (Provincie Utrecht)

Het handboek staat op de internetpagina's van alterra (www.alterra.nl) en Provincie Overijssel (www.prv-overijssel.nl). Het handboek is ook in druk verkrijgbaar door 10 euro te storten op bankrekening 36.70.54.612 t.n.v. Alterra in Wageningen onder vermelding van 'Onkruid vergaat wél'.

Tabel 1. Herbiciden in het Twentse stedelijk oppervlaktewater.

werkzame stof	dichlobenil	diuron	simazin	glysofaat	AMPA
oppervlaktewaternorm NW4 (MTR) (µg/l)	3,7**	0,43	0,14	0,48***	-****
drinkwaternorm (µg/l)	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10
percentage monsters* waarin concentratie ligt boven:					
oppervlaktewaternorm (MTR)	0%	0%	73%	31%	-
drinkwaternorm	9%	50%	73%	56%	88%

* stof geanalyseerd in circa 20 monsters
** Speuren naar sporen, 1996
*** Position paper onkruidbestrijding verhard oppervlak, Ministerie van Verkeer en Waterstaat, 2001
**** AMPA is een persistent afbraakproduct van glysofaat. Geen norm bekend.

Tabel 2. Verbruik van chemische bestrijdingsmiddelen door gemeenten in 1986 en in 2001.

gebruik in 1986 (in kilo actieve stof)	gebruik in 2001 (in kilo actieve stof)	reductie (%)
69.566	31.354	55

Tabel 3. Verdeling chemische bestrijdingsmiddelen per beheerstype.

beheerstype	gebruikte hoeveelheid bestrijdingsmiddel (2001) kg. actieve stof
beplantingen	9.406
sportvelden	3.610
verhardingen	18.208
overige	130